

KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ İŞTİP BÖLGESİNDEKİ YÖRÜK
MASALLARINDA TEMALAR

Araştırma Makalesi

Rabie RUŞİD*

Geliş Tarihi: 04.06.2025 | Kabul Tarihi: 25.09.2025 | Yayın Tarihi: 29.12.2025

Özet: Kuzey Makedonya'nın doğusunda yaşayan Yörüklerde sözlü kültür hâkimdir. Tarihi olaylar, hikâyeler, masallar, atasözleri, deyimler, türküler, mâniler vs. yaşlılar tarafından gençlere anlatılarak nesilden nesile günümüze dek ulaştırılmıştır. Bir nevi destan geleneği devam etmektedir. Bellekte kalıcılığı ve kullanıldığı alanın genişliğinden dolayı masallar, halk kültürü içerisinde kendisine geniş yer bulmuştur. Masallar Türkçenin kullanıldığı hemen her coğrafyada var olan en yaygın halk edebiyatı türüdür. Bu çalışmada *Yörük Masalları* adı altında yayımlanan eserdeki kırk masal metninin tematik incelemesine yer verilmiştir. Günümüzde bu sözlü kültür zenginliğinin eskilere kıyasen azaldığı görülsede hâlâ devam etmekte ve gelecekte de edeceğine inanılmaktadır. Tarihimizi ve kültürümüzü öğrenmek ve gelecek kuşaklara aktarmak, en önemli görevlerimizden biri olmalıdır. Bu kültürün devam edebilmesi ve unutulmasını önlemek için yazıya geçirilmesi gerektiği de bir gerçektir. Yaşamakta olduğumuz bu güzel yerlere ve bu özel kültüre sahip çıkmak istiyorsak kendi tarihimizi ve kültürümüzü koruyup gelecek kuşaklara aktarmamız gerekmektedir. Nesilden nesile anlatma yoluyla nakledilen masal, fıkra, hikâye, efsane vs. halk ürünlerinin kültürümüzde ayrı bir yeri vardır. Masalların konuları, iyiliğin hayatımızdaki yeri ve kazancı, insan sevgisi ve adalete verilen önemdir. Her masalda iyiler ve kötüler yer almaktadır. Masalların sonunda muhakkak iyiler kazanan taraf olur. Masallar çeşitli özellikleriyle her yaştan insanın ilgisini çekmektedir. Bu nedenle masalları ele almak ve onların gelecek nesillere de aktarılması görevi önem arz etmektedir. Bu çalışmada Yörükler hakkında genel bilgiler, Yörüklerin tarihine genel bir bakış, yaşayış tarzları gibi konular incelenmiş aynı zamanda masallar hakkında genel bilgiler ve derlenmiş olan masallarda var olan temalar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk edebiyatı, kültürel aktarım, sözlü kültür, tematik inceleme, Yörük masalları.

THEMES IN THE FAIRY TALES OF YORUKS IN STIP REGION - REPUBLIC OF
NORTH MACEDONIA

Research Article

Received: 04.06.2025 | Accepted: 25.09.2025 | Published: 29.12.2025

Abstract: In the eastern region of North Macedonia, oral culture remains dominant among the Yörüks. Historical events, stories, fairy tales, proverbs, idioms, folk songs, etc. have been transmitted from older generations to younger ones through oral narration, thus reaching the present day. In this sense, the epic tradition continues to survive. Due to their memorability and wide range of use, fairy tales occupy a significant place within folk culture. Fairy tales are among the most widespread genres of Turkish folk literature and can be found in almost every geography where Turkish Language is spoken. This study presents a thematic analysis of forty fairy tale texts included in the work published under the title *Yörük Masalları* (Yörük Fairy Tales). Although the richness of this oral tradition appears to have diminished compared to the past, it still continues and is believed to persist in the future as well. Learning about our history and culture and transmitting them to future generations should be regarded as one of our primary responsibilities. It is also a fact that this cultural heritage must be recorded in written form in order to ensure its continuity and prevent it from being forgotten. If we wish to preserve the beautiful places we live in and this unique culture, we must safeguard our own history and hand it down to the coming generations. Folk narratives such as fairy tales, anecdotes, stories, and legends—transferred orally from one generation to the next—hold a special place in our cultural heritage. The themes of the fairy tales primarily emphasize the role and value of goodness in human life, love for humanity, and the importance

* Okt.; Yunus Emre Enstitüsü - Üsküp; rabie.rusid@gmail.com 0009-0003-3569-8963

attributed to justice. Each fairy tale features both good and evil characters, and the conclusion invariably favors the good. Through their various characteristics, fairy tales capture the interest of individuals from all age groups. Therefore, studying fairy tales and ensuring their transmission to future generations are of great importance. The present study provides general information about the Yörüks, including an overview of their history and lifestyle. Additionally, general characteristics of tales are discussed, and the themes present in the collected Yörük fairy tales are evaluated.

Keywords: Cultural transmission, folk literature, oral culture, thematic analysis, Yörük tales.

Giriş

İnsan, sosyal bir varlık olması dolayısıyla toplum içerisinde yaşamakta ve hayatını bu çevre içinde sürdürmektedir. İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özellikler arasında aklını kullanmak, düşünmek ve onun sosyal olmak sayılabilir. Kişi hayatını idame ettirmek için yaşam ihtiyaçlarını sosyalleşme vasıtasıyla sağlar ve toplumsallık insanın hayatında önemli bir parçadır. Bununla birlikte, insan aklı ve bilinci ona doğruyu yanlıştan ayırma imkânı tanısa da, doğası gereği kötülüğe yönelme potansiyeli de taşır. Yanlış yorumlamalar, benmerkezcil eğilimler veya ahlaki zaafılar, bireyin hem kendisine hem de içinde bulunduğu topluma zarar verebilmesine yol açabilir. Bu nedenle bireyin, ahlaki değerleri bir rehber olarak benimsemesi ve “hakikat” olarak nitelendirilen iyilik, adalet ve erdem gibi değerlere yönelmesi toplumsal düzenin korunması açısından önem taşımaktadır. İyilik, hoşgörü, nezaket ve cömertlik gibi erdemler, hem bireyin manevi gelişimini hem de toplumsal uyumu destekleyen temel niteliklerdir. İnsan, sosyal ve bireysel hayatını sürdürürken çevresiyle olan ilişkilerini sağlıklı yürütebilmesi ve bir nevi refah içinde yaşayabilmesi için ahlâki değerler büyük önem taşımaktadır. İnsanlığın evrensel birikimi olarak ahlâki değerler, insanın sosyal ve bireysel hayatını düzenleyen, onun bireyler arası ilişkilerini sağlıklı yürütmesini sağlayan ve davranışlarına yön vererek içinde yaşadığı toplumla uyumlu, güçlü bağlar üretmesini sağlayan ölçütler olması açısından son derece önemli sosyal unsurlardır. Ahlâki değerler sayesinde kişi çevresiyle güçlü ve kalıcı bağlar da kurabilmektedir. Kısaca ahlâki değerlerin kişinin kendi hayatında ve toplumda güçlü etkilerinin olduğunu görmekteyiz. Bu etkiler, kişiye daha çocukluk döneminde aktarılmalı ve nesilden nesile aktarılması ihtiyaç hâline getirilmelidir.

Bu bağlamda, bireyin ahlaki değerleri öğrenmesinde ve içselleştirmesinde en etkili araçlardan biri sözlü kültür ürünleridir. Masallar, yalnızca eğlenceli anlatılar değil; aynı zamanda iyilik, doğruluk, adalet, yardımlaşma ve paylaşma gibi değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan kültürel metinlerdir.

Ahlaki değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan en önemli araçlardan biri masallardır. Masallarda barış, eşitlik, bilimsel düşünce, sanat, sevgi ve iyilik gibi ahlaki temalar sıklıkla görülmektedir. Masallar sayesinde daha küçüklükten itibaren aslında iyilerin mükafatlandırıldığı, kötülerin de cezalandırıldığı öğrenilir. Olumlu değerler olarak önemlileri mutluluk, dürüstlük, alçakgönüllülük, saygı, sevgi, barış, hoşgörüdür. Bu değerler insanı en küçük yaştan itibaren hayatta doğru yerde ve doğruluk safında durması için hazırlamaktadır. Dolayısıyla olumlu değerleri iyi bilen bir birey olumsuz değerlerden uzak duracak ve mümkün olduğunca karışmayacaktır.

Bu çalışmada, Türk halk anlatılarının önemli türlerinden biri olan *Yörük masallarında* ahlâki değerlerin nasıl temsil edildiği incelenmektedir. Araştırmada, Kuzey Makedonya’da derlenip

2020 yılında Üsküp Yeni Balkan Yayınları tarafından yayımlanan *Yörük Masalları* adlı eser temel alınmıştır. Çalışmanın amacı, bu masallarda yer alan iyilik, dürüstlük, hoşgörü, sevgi, adalet ve fedakârlık gibi temel ahlâkî değerlerin hangi anlatı unsurları aracılığıyla aktarıldığını ve bu değerlerin toplumun kültürel kimliği açısından ne tür işlevler üstlendiğini ortaya koymaktır.

Bu amaç doğrultusunda, masallar tematik çözümleme yöntemiyle incelenmiş; karakterlerin davranış biçimleri, olay örgüsü ve sembolik unsurlar üzerinden ahlaki değerlerin aktarım biçimleri belirlenmiştir.

Araştırmanın önemi, Yörük masallarının yalnızca folklorik değil; aynı zamanda ahlaki ve eğitsel işlevleriyle ele alınarak kültürel sürekliliğin nasıl sağlandığını göstermesidir. Bu inceleme, hem halk edebiyatı alanına hem de değerler eğitimi çalışmalarına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

1. “Yörük” Kavramı

Esasen Yörük, çabuk hareket eden, devamlı göç eden yani göçer demektir. Kelime anlamı da çabuk, hızlı demektir. Tarih içinde Yörüklerin bu hareketli yaşantılarından istifade edilmiş ve devamlı değişik yerlerde iskâna tabi tutulmuşlardır. Rumeli ve Balkanlara da yayılışları tamamen bunun sonucudur (Doruk, 1986, s. 119).

Atalarımızın yaşadıkları her yerde olduğu gibi burada da insanların hizmetine sundukları mimari eserlerin varlığı söz konusudur. Bütün saldırılara rağmen ayakta kalan camiler, köprüler, hanlar, hamamlar, çeşmeler, bize medeniyet inşa eden atalarımızı hatırlatmaktadır. 1354 yılında Osmanlıların Rumeli’ye (suyun ötesine) geçmeleri ile bu topraklardaki maceramız başlamış olur. 1361’de Edirne alınmıştır. 364’de Sırp sındığı zaferi ve 1389’da Kosova zaferi ile Makedonya’nın tamamı, Osmanlı Devleti’nin Rumeli Eyaleti hâline gelmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti’nin Anadolu’da sahip olduğu toprakların, Balkanlar’da sahip olduğu topraklara göre daha az olduğu görülür. Yani, bu dönemde Osmanlı Devleti daha çok bir Balkan devletidir (Şirvan, 2000, s. 10).

XIV.-XVI. yüzyıl arasında Yörükler, Osmanlı Devleti’nin izlediği iskân stratejisi sonucu Karaman’dan (Karamanoğlu Beyliği sınırları içerisinde) Makedonya Cumhuriyeti’nin Aktaş Dağı eteklerine kondurulmuşlardır. Aktaş Dağı eteklerindeki Yörük varlığı, XIV. yüzyıl sonlarından başlayarak kesintisiz bir şekilde günümüze kadar devam etmiştir. Yörüklük; “Yörüklerin yaşadığı yer, Yörüklerin yeri” olarak ifade edilmektedir (İbrahimsoylu, 2020, s. II). Aktaş Dağı’nı Makedonlar “Plačkovica (Plačkovitsa)” diye adlandırmaktadırlar. Bu ismi Türkçeye “Ağlayan Dağ” şeklinde çevirmek mümkündür.

Aktaş Dağı’nda yaşayan Türkler, millî Türk adlarıyla birlikte kendi yaşam biçimlerini ifade eden Yörük adını da taşımaktadırlar. Böylece bu insanlar bölgede kavim adı olarak Türk; yaşam biçimi adlarıyla ise Yörük olarak varlıklarını sürdürmektedirler (İbrahimsoylu, 2020, s. 4). “Neden size ‘Yörük’ diyorlar?” diye sorulduğunda, Yörüklerden şu yanıtlar alınmıştır: Aktaş Pırnalı köyünden Sülman oğlu Mehmet (1929): “Yörükler, yörüyerek geldikleri için Yörük diyeler bize.” Alikoç köyünden Mümin oğlu Seliman (1933): “Yörük Konya’dan kopma, bobamdan (Mümin) duyardım. Yörüyerek gelmişler onçı (onun için) Yörük diyeler.”

Hocalı köyünden Mahmut oğlu Ahmet (1935): “Padişâ bize yörüyün demiş, biz de korkmadan yörümüşüz. Yörüyerek geldikleri için Yörük denmiş bize.”

Anadolu’da ortaya çıktığı sanılan Yörük ismi, Türkçe “yörü-” eyleminden türemiştir. Araştırmacılar, kelimenin “yörü-” eyleminin sonuna gelen “-k” fiilden isim yapımı eki ile türediğini kabul etmektedirler. Bu ismin kimi yerde “Yürük” biçiminde kullanılmış olduğu görülse de çoğu bilim kişisince doğrusunun “Yörük” şeklinde olduğu kabul görmüştür. Yörükler konusunda önemli araştırmalar yapmış olan Mehmet Eröz, kelimenin Yörük şeklinde kullanılmasının etimolojik olarak yanlış olduğunu; doğrusunun Yörük şeklinde olduğunu belirterek, kelimenin tanımını şu şekilde yapmaktadır: “Yörük, yörüyene, bir yerde durmayan, göçkücü, konargöçer olandır” (Gülten, 2016, s. 46-47).

2. “Masal” Kavramı

Türkiye’de masal adı verilen anlatılara, diğer Türk topluluklarında “nağıl”, “ertegi”, “ertek”, “ekiyet”, “çörçök”, “şörçek”, “çöçek”, “nımah” ve “tool” gibi adlar verilmektedir. “Masal” sözcüğü Türk diline Arapçadan girmiştir (Aça vd., 2010, s. 146).

Masal hakkında pek çok yabancı ve Türk araştırmacının tarifi vardır. Türk masalları hakkında önemli çalışmaları olan Boratav’a (1969, s. 80) göre masal “nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı”dır.

Yine masallar hakkında önemli çalışmaları olan Tezel (1985, s. 26) masalı “... olayların geçtiği yer ve zaman belirli olmayan, peri, dev, cin, ejderha, Arap bacı vb. gibi kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikayedir.” şeklinde tanımlamaktadır.

Seyidoğlu (1986, s. 149-153), *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*’nde masalı şu şekilde tarif etmektedir:

Masal kelimesi ile halk arasında, yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, “bir varmış, bir yokmuş” gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda “yedi, içti, muratlarına erdiler” yahut “onlar erdi muratlarına, biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana” gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekan kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü kastedilmektedir.

Sakaoğlu (2002, s. 4), *Gümüşhane ve Bayburt Masalları* adlı kitabında masalı “Kahramanlardan bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsülü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir anlatım türüdür” şeklinde tanımlamaktadır.

Elçin’e göre (2004, s. 368), “Anonim Halk Edebiyatı mahsullerinin en yaygın olanlarından biri de masaldır. Bu mahsullere ad olarak verdiğimiz kelime Habeşçe ‘mesl’, Ārâmicce ‘maslâ’ ve İbrânicedeki ‘mâsâl’den Araplara ‘mesel, mâsal’ şekli ile mukayese ve karşılaştırma mânâsıyla geçtikten sonra Türkçeye mal olmuştur.”

Şimşek’e göre (2001, s.3) ise masal “Genellikle özel kişiler tarafından, kendine mahsus (olağanüstü) zaman, mekân ve şahıs kadrosu içinde, yaşanan hayat ile hayal edilen hayatın

sistemli bir şekilde ifade edildiği; klişe sözlerle başlayıp yine klişe sözlerle biten hayal mahsulü sözlü anlatım türüdür.”

“Masal” kelimesine pek çok sözlükte de birbirinden farklı veya birbirine benzer özellikleriyle değinilmiştir. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

1. **Kamus-ı Türki:** “Adab ve ahlak ve nasayihe müteallik küçük hikâye” (Sami, 1900, s. 1288).
2. **Türk Lügati:** Arapça mesel, emsal muharrefi; hikâye, menkıbe, destan” (Kazım, 1945, s. 333).
3. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat:** “Terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikâye” (Devellioğlu, 1993, s. 663).
4. **Türkçe sözlük:** “Halkın ortak yaratısı olarak ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa aktarılan, cin, peri, dev gibi olağanüstü kişileri de olan, olağanüstü olaylara yer veren, genellikle bir tekerlemeye ya da “bir varmış, bir yokmuş” gibi biz sözle başlayan bir tür halk öyküsü” (Püsküllüoğlu, 1994, s. 993).
5. **Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü:** “Genellikle halk tarafından meydana getirilen, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan; çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, ejderha, peri gibi varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebi tür” (Uslu, 2007, s. 220).
6. **Yeni Türk Ansiklopedisi:** “Olağanüstü, olağandışı ve hemen hemen tamâmen hayâlî olaylara ve kahramanlara yer veren halk hikâyeleri, sözlü, anonim halk edebiyatının bir türüdür (Yeni Türk Ansiklopedi, 1985, s. 2216).
7. **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi:** Bütünüyle hayal ürünü olan, genellikle olağanüstü olaylara, zaman zaman da olağanüstü varlıklara (cin, peri, dev, ejderha vb.) yer verilen, olayları çoklukla belirli olmayan bir yerde (masal ülkesinde), belirli olmayan bir zamanda (evvel zaman içinde) geçen ve ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa anlatılarak sürüp giden bir anlatı türü (Adalı ve Akar, 1986, s. 7841).

Masallar konu bakımında oldukça geniş bir alana sahip olmakla birlikte genel olarak masallar, hayvan masalları, asıl halk masalları, güldürücü hikâye ve fıkralar, zincirlemeli masallar şeklinde dört ana sınıfa ayrılır.

Hayvan masalları, masal kahramanının bir hayvan veya birkaç hayvandan oluştuğu masal türüdür, genellikle bu hayvanlar kılık değiştirip konuşma, hissetme, anlama kabiliyetlerine sahip olurlar.

Asıl masallar, masal denilince akla gelen olağanüstü olaylar, olağanüstü yaratıklar devler, periler, cinler gibi konuları olan masallardır. Asıl masalların konusu yalnızca bu olağanüstü yaratıklardan ibaret değildir; bu masallarda şehzadeler, sultanlar, padişahlar, bezirgânlar, prens ve prensesler de yer alabilir.

Güldürücü fıkralar ve nükteli hikâyeler, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, bektaş, yörük, ana-baba, karı-koca fıkra ve hikâyeleridir.

Zincirlemeli masallar ise küçük çocukların severek dinledikleri ve birbirlerine anlattıkları masallardır. “Keloğlan” ve “Sırça Köşk Masalları” örnek olarak verilebilir.

3. Araştırmanın Amacı

Çalışmada *Yörük Masalları* adı altında Kuzey Makedonya İştîp şehrine bağlı olan köylerden derlenen ve daha sonra yayımlanmış olan eserde yer alan kırk masalın tematik açıdan incelenmesine yer verilmiştir.

Bu çalışmanın asıl amacı var olan değerlere sahip çıkmak ve kayda geçirilip yazıya aktarılacak gelecek nesillere de bu değerleri ulaştırabilmektir. Sözlü kültürde var olan ve derlenip yazıya aktarılan masalların farklı açılardan incelenmesinin yapılması amaçlanmıştır.

Amaçların bir diğeri ve en belki en önemlisi de Türk halk biliminin bugüne kadar ele alınmayan bir bölgesinin ve gün yüzüne çıkmamış birçok sözlü kültür ürününün yazılı ortama aktarılmasından unutulup gitmelerini önlemektir.

4. Yöntem

Makedonya şehirlerinden İştîp Yörük köyleri tek tek gezilip elde edilen sözlü kültür ürünleri ses kayıt cihazı ile yazıya aktarılıp sonrasında çeşitli tasniflere tabi tutulmuştur. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tematik analiz kullanılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak, *Yörük Masalları* adlı eserde yer alan masallar detaylı biçimde incelenmiş ve metinlerde tekrar eden anlam örüntüleri tespit edilerek temalara ayrılmıştır. Analiz sürecinde her masal dikkatle okunmuş, içerikte öne çıkan kavramlar, olaylar ve anlatım biçimleri belirlenmiş, ardından benzerlik ve farklılıklar temelinde tematik kategoriler oluşturulmuştur. Bu temalar aracılığıyla masalların içerdiği sosyal, kültürel ve bireysel boyutlar yorumlanmış; masalların anlatmak istediği ana fikirler ve duygusal yoğunluklar ortaya konulmuştur. Verilerin analizi sırasında araştırmacının öznel yorumlarının etkisini azaltmak adına karşılaştırmalı okumalara yer verilmiş ve temaların tutarlılığı denetlenmiştir.

5. Bulgular

Araştırma kapsamında derlenen masallara ilişkin bilgiler şu şekildedir:

Tablo 1

Araştırma Kapsamında Ele Alınan Masallar

	Masalın Adı	Sayfa numarası
1	Horoz İle Çan	7
2	Ayı İle Tilki	9
3	Fare İle Ayı	11
4	Ayının Oyunu	13
5	Balıkçıyla Tilki	14
6	Tavşanlarla Kurbağalar	15
7	Çiftçiyle Tilki	16
8	Ayı İle İki Kız	18
9	Kurt İle Tilki	19
10	Üvey Ana	21
11	Üç Oğlan	22
12	Köylünün İddiası	24
13	Sığırtmaç Masalı	25

14	Topal Şeytan Masalı	31
15	Padişah ve Üç Kız Kardeş Masalı	36
16	Çörek Masalı	47
17	Üvey Ana	50
18	Dokuz Kafalı Dev	53
19	Timurlenk ve Nasreddin Hoca	55
20	Nasreddin Hoca ve Çocuklar	57
21	Nasreddin Hoca ve Köylü	58
22	Dört Kardeş	59
23	Yiğit Oğlan	61
24	Kurbağ Gelin	63
25	Kavak Kızı	64
26	İki Ayaktaş	65
27	Erbap Gelin	66
28	Adem'in Başına Gelenler	68
29	Avcı Adam	69
30	Damatla Kaynana	70
31	Çocuğun Kaderi	71
32	İki Komşu	72
33	Babayla Oğul	74
34	Gece Hırsızı İle Gündüz Hırsızı	75
35	Akıl Satan Adam	79
36	Şahmaran	80
37	İki Kardeş	82
38	Yarım Çarık	83
39	Salata Kız	86
40	Şah İsmayil	88

Araştırmada “yükselme, başarı kazanma ve tehlikeli bir durumdan kurtulma” temaları ile “iyilik ve doğruluğun mükâfat kazanması ile kötülüğün cezalandırılması” temaları iki ayrı grupta değerlendirilmiştir.

5.1. “Yükselme, Başarı Kazanma ve Tehlikeli Bir Durumdan Kurtulma” Temalarına İlişkin Bulgular

“Yükselme, başarı kazanma ve tehlikeli bir durumdan kurtulma” temalarına uygun 21 masal bulunmaktadır. Bu masallar “2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 17, 18, 19, 23, 27, 28, 34, 35, 37, 39 ve 40” numaralı masallardır.

“Yükselme” teması kendi içerisinde “kurnazlıkla yükselme, bilgiyle yükselme, çalışmayla yükselme ve tesadüfen yükselme” şeklinde ayrılmaktadır. “Yükselme” teması alt temalara göre şu şekilde değerlendirilmiştir:

5.1.1. Kurnazlıkla yükselme:

“Kurnazlıkla yükselme” alt temasına uyan masalları maddeler hâlinde sıralamak mümkündür:

- 2 numaralı masalda, tilki ayıyı kurnazlığı ile yener, kendi düzenlediği oyunla yükselir.
- 4 numaralı masalda, kadın çocuklarını yiyen ayıyı kurnazlığı ile tuzağa düşürür ve kaynar suda yakarak ayıdan kurtulur.
- 7 numaralı masalda, tilki kurnazlığı ile çiftçiye yılandan kurtarır.
- 8 numaralı masalda, ayı kötü kızı yer, iyi niyetli olan kıza bir şey demez. Kız iyimserliği ile yükselir.

- 9 numaralı masalda, kuyruğu kopan kurt kurnazlığı ile diğer kurt arkadaşlarının da kuyruklarını kopartır ve kendisine kısa kuyruklu demelerinden kurtulur.
- 11 numaralı masalda, küçük oğlan cömertliği sebebiyle yükselir.
- 14 numaralı masalda, iki arkadaştan temiz yürekli olanı başına gelenler sonucu hazinelere ulaşır, yükselir.
- 17 numaralı masalda, kadının üvey kızı öyle yardımseverdir ki bunun neticesi olarak tertemiz suya düşüp dünya güzeli olur ve zengin biriyle evlenip yükselir.
- 19 numaralı masalda, Timurlenk'in sorularına üstün zekâsı ile cevap vererek bir kese altın kazanır.
- 27 numaralı masalda, zeki olan gelin, zekâsı ile her şeyi bildiği için kayınpederi ile iyi geçinip yükselir.
- 34 numaralı masalda, gündüz hırsız, yalancılığı ve kurnazlığı sayesinde halka yardım edip sandıklarla altın kazanır.
- 38 numaralı masalda, Yarım Çarık denilen tembel çocuk, beyin kızını alır. O evin beyi kendisi olur.
- 40 numaralı masalda, Şah İsmayil gücü ile yükselir.

5.1.2. Bilgiyle yükselme:

35 numaralı masalda kahraman, aklı ile aptallara yardım edip onlardan birkaç altın alarak zenginleşip yükselir.

5.1.3. Çalışmayla yükselme:

23 numaralı masalda, ihtiyar bir dedeye su veren yiğit oğlan, bu yardımından sonra büyük bir güce sahip olur ve tuttuğunu koparır, çok çalışır, her şeyi olur. 18 numaralı masalda ise en küçük oğlan çok çalışır ve bunun neticesinde yükselir.

5.1.4. Tesadüfen yükselme:

“Tesaadüfen yükselme” alt temasına uyan masalları maddeler hâlinde sıralamak mümkündür:

- 3 numaralı masalda, ayı ummadığı zamanda farenin yardımı ile tuzaktan kurtulur.
- 6 numaralı masalda, bizden kimse korkmuyor diyerek hayatlarına son vermeye giden tavşanlar su kenarında kurbağaların kendilerinden kaçtıklarını görünce “Bizden de korkanlar varmış.” diyerek yaşamlarına devam ederler.
- 10 numaralı masalda, üvey anası olan kız evden uzaklaştırılınca tesadüfen dermenciye rastlar, onunla evlenir ve üvey annesinin zulmünden kurtulur.
- 28 numaralı masalda, Âdem, tesadüfen kurdun karnından çıkarılır ve kurtulur.
- 39 numaralı masalda, hıyardan olan kız, güvercine döner, güvercin kesilince kanından kavak olur ve bu kavak da kesilince kız yongadan gene eski haline döner. Eski sevdiği ile yine kavuşur.

“Başarı kazanma” teması kendi içerisinde “kötülerin cezalandırılması ve bir işin yapılması” şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Toplam 14 masalda “başarı kazanma” temasına rastlanırken masallardan 12’sinin “kötülerin cezalandırılması”, 4’ünün “bir işin yapılması” alt temasına uygun olduğu görülmüştür.

5.1.5. Kötülerin cezalandırılması:

“Kötülerin cezalandırılması” alt temasına uyan masalları maddeler hâlinde sıralamak mümkündür:

- 4 numaralı masalda, kadının çocuklarını yiyen ayı kadın tarafından kaynar suya düşürülür ve cezasını çeker.
- 7 numaralı masalda, çiftçiye ısırarak isteyen yılan çiftçi tarafından öldürülür.
- 8 numaralı masalda, cimri olan kız ayı tarafından yenilir.
- 11 numaralı masalda, büyük oğlanın cimriliği yüzünden koyunları karga olup uçar. Ortanca oğlanın da bal-süt akan çeşmesinden cimriliği yüzünden su akmaya başlar.
- 13 numaralı masalda, köy sırtmacının eşine göz diken muhtar üç günlük çocuk öldürür.
- 14 numaralı masalda, kötü yürekli olan çocuk şeytanlar tarafından öldürülür.
- 15 numaralı masalda, küçük kız kardeşini kıskanan ablaları kız kardeşinin çocuklarını alıp bir kutu içinde denize atarlar. Kızları değirmenci büyütür. Bunu geç öğrenen padişah kızın ablalarını idam ettirir.
- 17 numaralı masalda, üvey ananın kötü yürekli kızı, yanında olan hayvanlara bir şey vermediği için suya düşürülür ve bu sudan dünyalar çirkini olarak çıkar.
- 34 numaralı masalda, kıskanç ve açgözlü olan hırsız hükümet asar.
- 36 numaralı masalda, beye ihanet eden kambur, zehir içirilerek öldürülür.
- 39 numaralı masalda, hile ile güzel kızı kavaktan düşürüp kızın sevgilisi ile evlenen çirkin kız, üç çocuğu ile kocası tarafından geldiği yere gönderilir.
- 40 numaralı masalda, oğlunun sevgilisine göz diken baba, oğlu tarafından öldürülür.

5.1.6. Bir işin yapılması:

“Bir işin yapılması” alt temasına uygun masal 4 tanedir. 1 numaralı masalda, sabrı ve gayreti sonucunda horoz çanına kavuşur. 16 numaralı masalda, değirmenciyle çocuğu kocaman bir çörek yaparlar ve çöreği oğlan annesine götürür. 17 numaralı masalda, yaşlı kadın, güzel kızı kocasının yanına gönderir. 28 numaralı masalda, kurdun karnına giren Âdem’i kurdun karnını keserek kurtarırlar.

“Tehlikeli bir durumdan kurtulma” temasına uygun 10 masal tespit edilmiştir. Masallar şu şekildedir:

- 3 numaralı masalda, avcının oyununa gelen ayı, farenin yardımı ile tehlikeden kurtulur.
- 7 numaralı masalda, çiftçi yılanın ısırmasından tilkinin yardımı ile kurtulur.
- 8 numaralı masalda, iyi kalpli kız ayının kendini yemesinden kurtulur.
- 13 numaralı masalda, sırtmaç, üç günlük çocuğun yardımı ile art niyetli muhtardan kurtulur.
- 15 numaralı masalda, kız kardeşinin iki çocuğunu sandık ile suya atan teyzeleri çocukları yok etmek ister ama bir değirmenci sandıktaki bu çocukları kurtarır. Aynı masalda kahraman atının bacaklarına aba dolayip iki aslandan hem atını hem kendini

kurtarır. Yine aynı masalda peri kızını almak isteyen çocuk oraya varınca herkes gibi taş olur. Değirmencinin vermiş olduğu sakalların birini yakarak eski haline döner.

- 17 numaralı masalda, kız yardımseverliği ile üvey anasının eziyetlerinden kurtulur.
- 18 numaralı masalda, üç oğlanın en küçüğü kuyudan karganın yardımı ile gün yüzüne çıkar.
- 19 numaralı masalda, karısının sözünü dinleyen Nasreddin Hoca, Timurlenk'in zindana atmasından kurtulur.
- 26 numaralı masalda, babasının sözünü dinleyen çocuk kötü arkadaşının tuzağından kurtulur.
- 28 numaralı masalda, köylü Âdem'i kurdun karnından kurtarır.

5.2. “İyilik ve Doğruluğun Mükâfat Kazanması ile Kötülüğün Cezalandırılması” Temalarına İlişkin Bulgular

“İyilik ve doğruluğun mükâfat kazanması ve kötülüğün cezalandırılması” temasına uygun 17 masal bulunmaktadır. Bu masallar “2, 3, 4, 7, 9, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 24, 29, 31, 34, 39, 40” numaralı masallardır.

“İyilik ve doğruluğun mükâfat kazanması ve kötülüğün cezalandırılması” teması kendi içerisinde “iyilik, tevekkül, kadere karşı gelme, fırsatları değerlendiremememe ve kötülük” şeklinde ayrılmaktadır.

5.2.1. İyilik:

“İyilik” teması 6 masalda geçmektedir. 3 numaralı masalda, fare, ayıyı tuzaktan kurtarır. 7 numaralı masalda, çiftçiye yılanın elinden tilki kurtarır. 11 numaralı masalda, iyilik eden küçük oğlan Hızır dua eder. 14 numaralı masalda, iyilik eden iyi yürekli çocuk kazanır. 17 numaralı masalda, iyilik eden kız herkes tarafından sevilir. 18 numaralı masalda, çocuk kuyudaki karganın yavrularını yilandan kurtarır.

5.2.2. Tevekkül:

“Tevekkül” teması 5 masalda geçmektedir. 10 numaralı masalda, üvey anası tarafından seilmeyen, evden atılan kız tevekkülü sonucu iyi biriyle evlenir. 11 numaralı masalda, üç kardeşten küçük olanı tevekkül eder ve kazanır. 15 numaralı masalda, her şeye katlanan kardeş ve kız kardeş sonunda padişah babalarına kavuşur. 39 numaralı masalda, başına gelenlere katlanan kız, sonunda sevdiğine kavuşur. 40 numaralı masalda, kötülüklere göğüs geren Şah sonunda Allı Gülüzar'ını alır.

5.2.3. Kadere karşı gelme:

“Kadere karşı gelme” teması 4 masalda geçmektedir. 15 numaralı masalda, küçük kız kardeşlerinin padişah ile evlenmesini ve padişahın olan çocuklarını kıskanıp suya attıran teyzeler sonunda cezalarını çekerler. 24 numaralı masalda, karısının kurbağa derisini yakan adam karısının tılsımını da yaktığı için karısı ortadan kaybolur. 31 numaralı masalda, adam rüyasında gördüklerine binaentüm bunarları kapatsa da çocuğu bunar kapağı üzerinde ölür. 40 numaralı masalda, oğlunun istediğine göz koyan baba masalın sonunda öldürülür.

5.2.4. Fırsatları değerlendiremememe:

“Fırsatları değerlendiremememe” temasına 4 masalda rastlanır. 11 numaralı masalda, fırsatları değerlendiremeyen iki kardeş ellerindeki malları kaybeder. 24 numaralı masalda, sabırsız davranan adam eşinden olur. 34 numaralı masalda, gündüz hırsızının kazancını kıskanan gece hırsız canından olur. 29 numaralı masalda ise aklını kullanamayan damat öldürülür.

5.2.5. Kötülük:

“Kötülük” temasına 7 masalda rastlanır. 2 numaralı masalda, tilki ayıya bir güzel dayak atar. Üstelik kendisi hastadır ve ayının sırtında evine gelmiştir. 4 numaralı masalda, ayı kadının çocuklarını yer. 7 numaralı masalda, çiftçiye yılandan kurtaran tilki, çiftçi tarafından kötülük görür. 9 numaralı masalda, tilki kurt arkadaşının kuyruğunu kopattırır. 10 numaralı masalda, kadın üvey kızına kötülük eder. 17 numaralı masalda, üvey kızına kötülük eden annenin kendi kızı beğenilmez. 40 numaralı masalda, oğluna kötülük eden baba cezasını çeker.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmamızda yer alan kırk Yörük masalının tamamı orijinal olup bizzat kaynak kişinin yanına gidilerek derlenmiş ve daha sonra bu masallar kitapta toplanmıştır. Bu eser, *Yörük Masalları* adı altında Yeni Balkan Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Masallar, şehir merkezlerine göre köylerde daha çok anlatılır. Ancak masalların köylerde de büyük hızla yok olmaya başladığı görülmektedir. Bunun en bariz nedeni ise eskiden özellikle akşam vakitlerinde, vakit geçirme ve eğlenme maksadıyla bir topluluk içinde, evlerde anlatılan sözlü kültür ürünlerimizin yerini artık en ücra köşelere ulaşan televizyonların almasıdır. Masal anlatma geleneği her geçen gün zayıflayıp yok olmakta, artık masal anlatıcıları son demlerini yaşamaktadırlar. Yani teknolojinin ve sosyal hayatın gelişmesiyle birlikte sözlü kültür anlatım geleneği iyice zayıflamıştır. Masal anlatma geleneği zayıfladığı ve insanlar masallara olan ilgisini televizyonlara aktardığı için maalesef diğer sözlü ürünler gibi masallar da yok olmaya yüz tutmuşlardır.

Bu çalışma neticesinde, Kuzey Makedonya’nın doğusunda yaşayan Yörükler hakkında genel bir kanaate varılmıştır. Osmanlı döneminde -bazı kaynaklara göre daha önceden- Balkanlara gelen veya iskân politikası sonucu yerleştirilen Türkler ve Yörükler, geldikleri dönemlerden itibaren örf âdetlerini, kültürlerini ve kendilerine has yaşam biçimlerini günümüze dek muhafaza edebilmişlerdir. Ancak son dönemlerde bütün dünyayı içine alan, batı dillerinde “globalizm” denilen, Türkçede ise “küreselleşme” sözcüğüyle ifade edilen olgu; ne yazık ki Makedonya’da yaşamlarını sürdüren Yörükleri de kapsayarak dejenere olmalarını kaçınılmaz bir hâle getirmiştir.

Efsane, destan ve masal gibi sözlü edebiyat ürünlerini aktaran kişilerin olmayışı, bu ürünlerin sözlü kültür ortamında azalıp zamanla kaybolmasına neden olmuştur. Çalışma sırasında özellikle efsane ve masal anlatıcısı bulmak için ayrı bir çaba gösterilmiş ancak ne yazık ki iyi bir sonuç elde edilememiştir.

Sonuç olarak, genelde Balkanlarda, özelde ise Kuzey Makedonya’nın doğusunda yaşayan Türkler ve Yörükler hakkında ciddi akademik çalışmalara ihtiyaç vardır.

Kaynakça

- Aça, M., Ekici, M., & Yılmaz, M. (2010). Masal. M. Ö. Oğuz (Ed.), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* içinde (8. baskı, ss. 146-173). Grafiker Yayınları.
- Adalı, O., & Akar, M. (1986). Masal. Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi içinde (Cilt 15, s. 7841). Milliyet Yayınları.
- Boratav, P. N. (1969). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Bilgesu Yayıncılık.
- Devellioğlu, F. (1993). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Aydın Kitabevi.
- Doğan, M. (2014). *Büyük Türkçe sözlük*. Yazar Yayınları.
- Doruk, Y. (1986). *Makedonya Yörük Türklerinin halk müziklerinin yapısal özellikleri üzerine, Yörüklerin etnogenezi ve Balkanlara yerleşmeleri*. Manu Yayınevi.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk edebiyatına giriş*. Akçağ Yayınları.
- Gülten, S. (2016). *Atayurttan Anayurda Yörükler*. Gece Kitaplığı Yayınları.
- İbrahimsoylu, İ. (2020). *Makedonya Kızılalma-Karaman Yörükleri ağzı-I*. Kutlu Yayınevi.
- Kazım, H. K. (1945). *Türk lügati*. Devlet Matbaası.
- Uslu, M. (2007). *Ansiklopedik Türk dili ve edebiyatı terimleri sözlüğü*. Yağmur Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (1994). *Türkçe sözlük*. Angora Yayınları.
- Ruşid, R. (2018). *Doğu Makedonya İştîp Yörük masallarında motif incelemesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gotse Delçev Üniversitesi.
- Ruşid, R. (2020). *Yörük Masalları*. Yeni Balkan Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt masalları*. Akçay Yayınları.
- Sami, Ş. (1900). *Kamus-ı Türki*. Dersaadet Yayınları.
- Seyidoğlu, B. (1986). Masal. *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi* içinde (Cilt 6, s. 149-153). Dergâh Yayınları.
- Şimşek, E. (2001). *Yukarı Çukurova masallarında motif ve tip araştırması*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şirvan, H. (2000). *Çıkayım gideyim Urumeli'ne*. Alfa Yayınları.
- Tezel, N. (1985). *Türk masalları*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Yeni Türk Ansiklopedisi* (1985, Cilt. 6). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Makaleye Katkı Oranı Beyanı: 1. yazar katkı oranı: %100
Çıkar Çatışması Beyanı: Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.
Etik Beyanı: Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi”nde belirtilen kurallara uyulduğunu, “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler”e dayalı hiçbir işlem yapılmadığını ve etik ihlallerde tüm sorumluluğun makale yazarına ait olduğunu beyan ederim.
Finansal Destek veya Teşekkür Beyanı: Bu çalışma için herhangi bir kurumdan finansal destek alınmamıştır.
Etik Kurul İzni Beyanı: Araştırma etik kurul izni gerektirmemektedir.
Veri Kullanılabilirliği Beyanı: Bu çalışma sırasında oluşturulan veya analiz edilen veriler, talep üzerine yazarlardan temin edilebilir.
Yapay Zekâ Kullanımı Beyanı: Yazma yardımı için yapay zekânın kullanılmadığını beyan ederim.
Telif Hakları Beyanı: Uluslararası Türkçe Öğretimi Araştırmaları Dergisinde yayımlanan çalışmalar Creative Commons Atıf-Ticari Olmayan 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Extended Abstract

All societies transferred have their excitement and cultural heritage to the next generations orally in the first civilizations, when writing was not yet invented. Oral cultural products carried orally are the memory of a community and the sacred heritage of people.

Folk culture is the whole of living patterns that include important features of daily life, common sense, religion and traditions, and are produced and kept alive, aiming to be transferred to future generations verbally or in writing. In other words, folk culture is all the cultural products in a region.

Although the Macedonian Yörüks coexist with societies of different religions, cultures and races, they have not forgotten their essence and preserved their language, religion, traditions and customs and continue to preserve their national identity. However, some important elements of this culture are unfortunately observed to be at the edge of disappearing as a result of modernization becoming widespread.

Of course, we will not forget our traditions, customs and oral culture products, we should also not forget that there will be traces of our tradition under every event we experience. These traces, which exist in respect and greetings, in sitting and standing at the table, and in the liveliness of cultural products, may weaken over time, but as long as we protect them and try to transfer them to writing, they will be preserved.

A review of the existing literature reveals a notable absence of comprehensive scholarly research on the folklore of the Macedonian Yörük community. Therefore, our work aims to bring these forgotten cultural values to light by transcribing them and to ensure that they are passed on for generations by keeping them alive. This study, which is a field research, uses observation, interview and interview techniques during the field research.

Mankind are social beings, they live in society and continue their lives within this environment. The most basic characteristics that distinguish human beings from other living beings are their ability to use logic, to think and their need to socialize. In order to sustain their lives, a person meets their living needs through socialization and is an important part of society. Although humans have different mental characteristics and abilities than other living beings, and although they have the power to reach the truth, they are also naturally inclined to evil. They can misinterpret some social events due to their mental structure and can fall into difficult situations due to the trouble of their ego. They are triggered to evil by a human enemy like Satan and unfortunately, they can harm the beings around them and the society they are a member of. In order to prevent such bad results, they should embrace the goodness and beauty called truth. Moral values are the guides of people. Good qualities such as goodness, tolerance, kindness and generosity increase the value of a person, provide control and ensure that they remain on the right path. Moral values are of great importance for a human being to be able to maintain healthy relationships with his/her environment and live in a kind of prosperity while continuing his/her social and individual life. Thanks to moral values, a person can also establish strong and permanent bonds with his/her environment. In short, we see that moral values have strong effects on a person's own life and society. These effects should be transferred to a person in childhood and made a necessity from generation to generation.

Moral values, as the universal accumulation of humanity, are extremely important social elements since they regulate a person's social and individual life, enable him/her to conduct healthy interpersonal relationships, direct his/her behaviours and create strong bonds that are compatible with the society he/she lives in. The strong effects of moral values on individual and social life have necessitate them to be transferred from generation to generation through different educational activities.

We see themes such as peace, equality, scientific thought, art, love and goodness very often in fairy tales. Fairy tales have taught us that good people are rewarded and bad people are punished. Among positive values, the most important of ones can be listed as happiness, honesty, modesty, respect, love, peace and tolerance. We all know how widely these values are actually found in fairy tales. These values prepare people from a young age to be in the right place and on the side of truth in life. Therefore, an individual who knows positive values well will stay away from negative values and will not engage in them as much as possible.

Children are taught good and evil from a very young age through folk tales, and it is conveyed and taught through these anonymous products that goodness is always a winning quality and that evil will cause losses. Therefore, every child deserves to grow up with fairy tales. No child should be deprived of folk tales.